

Саме тому аналіз мотиваційної динаміки повинен мати не лише теоретичне, а й виразне практичне застосування в контексті сучасної освіти, яка потребує нових підходів до розвитку пізнавальної активності та суб'єктності учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чаусова Т. В. Особливості формування мотиваційної сфери навчання підлітків. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. Серія: Педагогічні науки*. 2018. № 6 (35). С. 121–134.
2. Середюк В. С. Проблеми розвитку внутрішньої мотивації навчання у юнацькому віці // *Психологія і педагогіка: зб. наук. праць*. Київ : НУБіП України, 2022. С. 34–38.
3. Горбенко Ю. Л. Мотиваційна сфера та її особливості у підлітковому та ранньому юнацькому віці: *Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці : навч. посібник / за ред. К. В. Сєдих*. Полтава : Астроя, 2018. С. 186–198.
4. Краснова Н. П. Психолого-педагогічні аспекти вікової динаміки соціальної компетентності учнів підліткового та юнацького віку сільського закладу загальної середньої освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. № 7 (338). С. 25–43.

РЕСУРСНІ МОЖЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОЇ ВІРИ ЯК ТЕЛЕОЛОГІЧНОГО ЯДРА ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Климишин О.І.

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника

olha.klymyshyn@pnu.edu.ua

Сьогодні вітчизняна психологія й справді зробила значний крок у розумінні природи людської особистості. Новою площиною цього дослідження стала її

духовна природа. Саме в контексті досліджень духовності людини віра і, зокрема, релігійна віра набуває довершено-об'єктивного розуміння та змістово-функціонального визначення.

Одним із напрямків психології, безпосереднім предметом дослідження якого виступає людина як релігійна істота, життєздійснення якої відбувається у двох площинах – горизонтальній (людина і навколишня дійсність) та вертикальній (людина і Творець усього), є християнсько-орієнтована психологія. Розглядаючи людину як комплементарну єдність тіла-душі-духа, як вінець творіння з даністю розуміння добра і зла та свободи вибору в їх реалізації у своєму житті, християнсько-орієнтована психологія здійснює спробу психологічної інтерпретації феномена релігійної віри з урахуванням її стрижневого онтологічного значення та функціональної відповідності есхатологічній сутності особистості.

Водночас, як зауважує В.П. Москалець, слід розуміти, що наукова проблема релігійної віри як духовної цінності – це не проблема гносеологічної істинності релігійних догматів, містичних переживань. Тобто, можна і потрібно вивчати релігійну віру як духовну цінність, не торкаючись питань істинності існування Бога, Трансцендентного, характеру його зв'язку із земним світом і т. ін. Трансцендентне – об'єкт віри, неприступний для дослідження засобами сучасної науки. Вона спроможна вивчати тільки психологічний зміст віри в Нього. Саме в такому ракурсі вона постає як духовна цінність і саме в такому ракурсі вона є однією з найбільш актуальних наукових проблем сучасності. Віра в Трансцендентне – стрижень екзистенційної проблематики людини [3].

Релігійна віра є телеологічним ядром духовного розвитку особистості. Виходячи з розуміння людини як комплементарної єдності тіла-душі-духа, можна диференціювати віру за місцем її “народження” у горизонтальній та рівнем становлення людини у вертикальній площинах. Відтак можна говорити про *віру організмично-вітальну* та *віру екзистенційно-культуральну*, які є покликом тіла і “порухом людської душі”, а також *віру онтологічну*, що є проявом вертикального

устремління духа.

Психологічний контекст релігійної віри становлять такі компоненти: *сфера несвідомого як онтологічне джерело її виникнення; когнітивно-рефлексивний компонент*, що передбачає пошук, виокремлення та усвідомлення об'єкта віри; *емоційно-ціннісний компонент*, який забезпечує виокремлення об'єкта віри як особистісно-значущого; *мотиваційно-вольовий компонент*, який “відповідає” за дієвість релігійної віри, що полягає у спроможності людини здійснити екзистенційний вибір.

Динаміка релігійної віри обумовлена наявним станом її структурної організації, який можна означити як особистісний досвід віри. Такий досвід є невід'ємною частиною життєвого досвіду людини. Обидва вони взаємообумовлені, оскільки певні обставини життя можуть стати чинниками зміцнення релігійної віри, її модифікації та трансформації, аж до зміни сценарію долі. Основними чинниками досвіду віри виступають: апріорна здатність людини до комунікації з трансцендентним, почуття екзистенційної тривоги і страху, потреба в набутті особистої ідентичності, усвідомлення складності, гармонійності та доцільності організації Всесвіту.

Поява й існування релігійної віри не лише каузально, а й телеологічно зумовлені: задовольняючи духовні потреби, релігійна віра спрямована на втілення кінцевих, есхатологічних цінностей-цілей, що розкриваються у спектрі її психологічних функцій. Останні, за результатами нашого емпіричного дослідження, розгортаються у п'яти векторах – світоглядному, інтегративному, регулятивному, комунікативному, психотерапевтичному. Зупинимось більш конкретно на останньому, що наближає нас до розуміння ресурсних можливостей релігійної віри особистості та розвитку її життєстійкості.

Все частіше психологи-практики, психотерапевти вбачають у релігії ефективний засіб морального, психічного, фізичного оздоровлення особистості, джерело духовного відродження суспільства і особистості. Вони зауважують, що релігія перевищує психологію та психіатрію не лише у пізнанні внутрішнього

світу людини, але і в ефективності впливу на нього, його конструктивній корекції. Як влучно відзначив Г. Олпорт, “...психіатрична клініка оснащена сучасною технікою, але в ній немає нічого для спасіння “душі” людини. Психіатрія і наукова психотерапія здатні зруйнувати негативні емоції і нав’язливі ідеї, але вони нічого не дають навзаєм. Лікар-психіатр не в змозі задовольнити потребу людини у взаєморозумінні, дати їй ідеали і певну прийнятну філософію життя. Здатністю цією володіє саме релігія. Не позбавляючи людину її органічних недуг, вона тим не менше цілюща у всьому тому, що стосується людського духа” [1, с. 209].

Прихильники релігійної психотерапії намагаються довести, що релігія як збірка суспільних і індивідуальних норм моральності є найефективнішим засобом виправлення викривлених уявлень невротика. Релігійна психотерапія, на думку О. Маурера, У. Глассера, У. Кларка, лікує засобами морального життя. Вона не лише знімає психічну напругу, а переорієнтовує реальні потреби, почуття і цінності людини, стає фасилітатором морального самовизначення людини. Релігійна віра надає життю людини смисл, упевненість, надію, спрямованість у майбутнє і, таким чином, забезпечує інтегрованість та гармонійність свідомості індивіда [1, с. 213].

Любов, ніжність, взаєморозуміння, довіра, на їх думку, становлять сутнісну життєву потребу людини. В реальному житті, однак, ці потреби не завжди адекватно задовольняються. Відсутність умов для їх реалізації спричиняє в людини гостре незадоволення, пригніченість та інші негативні переживання, які руйнівні діють на психіку. Переорієнтація незадоволених потреб і почуттів на релігійні об’єкти створює позитивний психічний настрій і тим самим позбавляє людей небезпеки душевних розладів.

Психотерапевтичний ефект віри полягає, насамперед, у появі внутрішнього налаштування людини на позитивне сприймання себе, подій свого життя, навколишньої дійсності. “Здатися на ласку Божу”, готовність “чинити волю Бога, а не власну”, “стати дитиною Божою”, “бути воїном Христовим” – це основні

характеристики емоційно-вольового стану віруючих людей, який, з одного боку, не містить напруги, страху та інших негативних емоцій, а з іншого – оптимізує їх, вселяючи надію на спроможність гідно прожити життя, бути щасливим у кожній його миті. Стенічний емоційний тонус є вельми вагомим фактором фізичного та психічного благополуччя людини. Натхненна релігійною вірою, емоційно-вольова мобілізація активізує копінг-стратегії, спрямовані на подолання критичних життєвих ситуацій. При цьому людина часто виявляє у собі здібності, про існування яких навіть не підозрювала.

В умовах реалізації духовних практик відбувається актуалізація ресурсних можливостей релігійної віри. Зокрема, в молитві як формі ведення духовного діалогу, людина наближається до свого Сутнісного Я й актуалізує його апріорну смислопокладальну здатність впливати на Множинне й Особистісне Я з метою самопізнання, саморозвитку, самотрансцендування. В умовах реалізації Тайни Сповіді як довершеному вчинку покаяння, відбувається актуалізація Сутнісного Я людини, його апелювання до Особистісного Я з метою поновлення чутливості останнього до духовних інтенцій Сутнісного Я і налагодження їх діалогічної узгодженості. В Тайні Євхаристії особистість стає учасником сакрального містичного дійства, співтворцем розподіленої символічної реальності, здійснюючи особистісне ціннісне устремління до діалогічного спілкування з трансцендентною Першопричиною, що веде до формування досвіду персональних переживань та рефлексії смислових утворень духовності, диспозиційних утворень християнсько-орієнтованого змісту: милосердя співчуття, жертвовності, нейтралізацію духовних деформацій та відновлення почуття цілісності, внутрішньо-особистісної гармонії, особистої гідності й онтологічної свободи [2].

В останнє десятиріччя особливої популярності набуває духовна психотерапія, в умовах якої відбувається звернення (повернення) людини до її автентичної духовної природи, актуалізація ресурсних можливостей Сутнісного Я особистості з опорою на віру як телеологічне ядро духовного розвитку, що робить

можливим її приєднання до метафізичної сакральної реальності та означення індивідуальної траєкторії реалізації особистісного покликання.

Підсумовуючи, зауважимо: духовна природа людини є матрицею всіх потенційних здатностей людського “Я” як людини і як особистості. Віра є могутньою психодинамічною силою, межевою трансцендентною диспозицією, що відкриває перед людиною можливості повноцінного звершення її життя. Повноцінного – у значенні наповненого граничним сенсом, який пронизує усе життя людини, – хвилини радості і розпачу, хвилини падіння і злету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Климишин О. І. Психологія духовності особистості: християнсько-орієнтований підхід: монографія. Івано-Франківськ : Гостинець, 2010. 440 с.
2. Климишин О.І. Християнсько-психологічні основи духовного розвитку особистості: автореф. дис. ... док. психол. наук :19.00.07. Київ, 2013. 44 с.
3. Москалець В.П. Релігійна віра як духовна цінність українського народу. *Духовні цінності українського народу*. Івано-Франківськ, 1999. С. 127-178.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Коваленко М. С.

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

master932000@gmail.com

Актуальність дослідження. Формування професійної ідентичності майбутніх психологів є складним багатовимірним процесом, що включає усвідомлення власної ролі, функцій і цінностей у професійній сфері. У сучасних